

АНАЛІЗ РІШЕНЬ ЄСПЛ У СФЕРІ ЗАХИСТУ СІМЕЙНИХ ПРАВ

Гудачок Сабріна Романівна

студентка

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Ревуцька Ірина Емілівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) має значний вплив на захист сімейних прав в Україні та інших державах-учасниках Конвенції. Україна є стороною Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є важливим міжнародним документом. Конвенція була прийнята 4 листопада 1950 року в Римі, вона створена з метою забезпечення захисту основних прав та свобод кожної людини, яка перебуває під юрисдикцією держав-членів Ради Європи.

З початку 11 вересня 1997 року Україна приєдналася до Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. Ця Конвенція стала складовою частиною внутрішнього законодавства України, що і підлягає застосуванню згідно з положеннями статті 9 Конституції України та відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року. Система Конвенції ґрунтується на двох основних принципах – субсидіарності та солідарності. Субсидіарність передбачає, що основна відповідальність за забезпечення прав і свобод, викладених у Конвенції, лежить на національній владі. Лише у випадку їхнього невиконання Суд має право ухвалити рішення.

Солідарність, у свою чергу, означає, що прецедентне право Суду є частиною Конвенції, роблячи його юридично обов'язковим для всіх інших сторін Конвенції. Держави-учасниці повинні виконувати не лише рішення Суду у справах, в яких вони беруть участь, а й брати до уваги рішення, ухвалені в інших справах, передбачаючи можливі наслідки для їхньої власної правової системи і правових норм, і, де можливо, враховувати їх¹.

Протягом багатьох років Європейський Суд з прав людини розглядає Конвенцію як живий інструмент, враховуючи не лише статичні норми, але й реальні правові відносини, особливості правових систем, культурні

¹ В. І. Труба. (2021) Вплив практики ЄСПЛ на розвиток сімейного законодавства України. *Порівняльне правознавство в сфері приватного права*.

різноманітності та правосвідомість держав-членів Ради Європи. Еволюційний підхід до тлумачення Конвенції, відображений у багатьох рішеннях, полягає в адаптації її положень до змінних правових умов. З погляду теорії та практики, доступність рішень ЄСПЛ сприяє кращому розумінню змісту Конвенції та розвитку сімейного права. В контексті ефективного судового захисту прав та інтересів учасників сімейних правовідносин, практика цього суду сприяє більш глибокому аналізу доказової бази в сімейних суперечках².

Саме стаття 8 Конвенції гарантує право на повагу до сімейного та особистого життя. Зокрема, ця стаття захищає право на повагу до особистого і сімейного життя, проживання та до свого житла і кореспонденції. Частина 2 статті 8 визначає, що державні органи не можуть втручатися у це право, за винятком випадків, коли таке втручання передбачене законом та є необхідним у демократичному суспільстві, для захисту національної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту країни, запобігання кримінальним правопорушенням, захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Отже, ключовими складовими права на повагу до сімейного та особистого життя, згідно зі статтею 8 Конвенції, є: право на ім'я; право на конфіденційність особистих даних; право на сімейне життя. Держава має обов'язок утримуватися від втручання у ці права особи, за винятком випадків, коли це необхідно для захисту національної або громадської безпеки, прав та свобод інших осіб. У рішеннях Європейського Суду з прав людини встановилася стала практика стосовно гарантій захисту цього права, яка постійно розширюється³. (3, с. 106)

Розглянемо певні приклади судових рішень, де визнано порушення статті 8 Конвенції. Конвенція належно захищає права дітей та батьків, тому надзвичайно важливо забезпечити їхню ефективну реалізацію. Також виникають ситуації, коли ідентифікація особи як батька або матері дитини не відповідає біологічній дійсності. У таких випадках суд забезпечує можливість оскарження встановленого батьківства або материнства, гарантуючи їхні права відповідно до статті 8 Конвенції та національного законодавства. Це дозволяє врегулювати ситуації, коли виникають суперечки щодо батьківства та забезпечити справедливе вирішення сімейних відносин.

Одним із таких рішень є ухвалене 12 січня 2006 року у справі "Міцці проти Мальти", де Європейський Суд з прав людини визнав порушення статті 8 Конвенції, що гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя. Заявник, Моріс Міцці, є відомим підприємцем та громадянином Мальти.

У березні 1967 року заявник та його дружина М. офіційно розлучилися та припинили спільне проживання. 4 липня 1967 року у дружини народилася дочка П. Згідно з внутрішнім законодавством, заявника відразу було зазначено батьком у свідоцтві про народження П. Однак за його ініціативою

² А. А. Янчук. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права при вирішенні сімейних спорів. *Juris Europensis Scientia*.

³ Берназюк І.М. (2020) Захист права на повагу до приватного й сімейного життя у практиці Європейського суду з прав людини. *Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 31 (70) № 4.

був проведений тест ДНК, який не підтвердив його батьківства. Тому заявник звернувся до суду з вимогою виключити із запису про народження П. відомості про нього як батька, але його прохання було відмовлено.

Заявник також стверджував, що неспростовна презумпція батьківства, що була застосована у його випадку, порушує його право на повагу до приватного та сімейного життя.

Суд визнав, що згідно з внутрішнім законодавством заявник мав право оскаржувати встановлене батьківство. Він врахував, що у деяких випадках не звернення з позовами про батьківство служить інтересам дитини. Також суд зазначив, що заявнику так і не було надано можливості провести судову експертизу та оцінити результати тесту на батьківство.

Наступним на що звернув увагу суд те, що звернення до Вищого суду було єдиною можливістю для заявника спробувати захистити своє право, не зважаючи на обмежений строк позовної давності, встановлений для даної категорії вимог. Якби позитивне для заявника рішення Вищого суду не було скасоване Конституційним судом, можна було б припустити, що інтереси заявника тоді були б цілком захищені.

Зважаючи на вищезазначене, суд вважав, що потенційний інтерес дочки П. у тому, щоб вважатися дочкою пана Міцці принаймні у соціальному значенні, не міг переважити законне право заявника оспорити батьківство. Це міркування підсилюється тим, що заявник отримав наукові докази того, що він не є батьком дівчинки.

На думку Суду, той факт, що заявник не міг скористатися можливістю оспорити батьківство, був непропорційним до законних цілей. Суд відзначив, що у справі не було досягнуто справедливого балансу між загальним інтересом забезпечення правової певності сімейних відносин та правом заявника отримати судовий перегляд презумпції батьківства, особливо з огляду на біологічні докази, які були у нього. Отже, органи влади виявилися неспроможними забезпечити право заявника на повагу до його приватного життя, яке гарантоване ст. 8 Конвенції⁴.(4)

Ця справа є ілюстрацією важливості рівності прав на батьківство та на відмову визнавати себе батьком дитини в контексті прав людини. Вона відображає не лише принцип рівності перед законом, але й право кожної особи на самовизначення у справах, що стосуються особистого життя та сімейних відносин. Визнання цих прав є важливим для забезпечення поваги до гідності, незалежності та свободи кожної особи, підтримки сімейного благополуччя та забезпечення справедливості у правовому полі.

Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) стосовно статті 8 мають величезне значення для захисту особистої сфери, приватності та сімейних цінностей кожного із нас. Ці рішення становлять прецеденти, які визначають межі припустимого втручання держави в особисту сферу громадян.

Важливість статті 8 та рішень ЄСПЛ полягає в забезпеченні балансу між необхідністю державного втручання у випадках, коли це обґрунтовано для захисту загального добробуту чи прав і свобод інших осіб, і правом кожного на повагу до його особистого життя та приватності.

⁴ CASE OF MIZZI v. MALTA 12/01/2006 <https://hudoc.echr.coe.int/ukr/?i=001-125632>